

ВОЈНО ДЕЛО

ОПШТЕВОЈНИ ТЕОРИСКИ ЧАСОПИС

БРОЈ 7

ЈУЛИ 1954

ГОДИНА VI

Генерал-мајор **ВЕЛИМИР КНЕЖЕВИЋ**

О ОДБРАНИ У САВРЕМЕНИМ УСЛОВИМА

Какве су могућности позиционе одбране у савременим условима? При избору маневра у одбрани најважније је правилно оценити и извршити формирање тежишта у току боја. Под формирањем тежишта подразумевам сасређивање најјаче ватре, и најцелисходнији покрет и употребу резерви и осталих снага, са циљем да се у потребном моменту и у изабраном рејону обезбеди надмоћност у односу на главне (помоћне) снаге нападача, да би се после тога противударом разбиле, тј. дезорганизовале у таквом степену да одустану од даљег напада. Идејну страну маневра треба изразити најцелисходнијим распоредом снага које ће, користећи земљиште и његово фортификациско уређење, моћи да испоље највећи ефекат ватре. Баш због тога фортификациско уређење и запречавање и у савременим условима имају велики значај у свима видовима и комбинацијама одбранбеног маневра. Поред осталог, због тога је у Првом светском рату дошло до стабилизације фронтава и вођења т.зв. позиционог-рововског рата. Иако је огроман развој савремених борбених средстава и ратне вештине пре и у току Другог светског рата умањио значај позиционе одбране, она се — са мањим изменама и допунама — одржала тако да се и данас сматра као најбоља. Њен се карактер и изглед¹⁾ може одмах видети из шеме фортификациског уређења одбранбеног положаја у којој су одражени сви елементи борбеног поретка браничевог распореда. На релативно плитком земљишном појасу израђује се низ ровова у којима су расуте снаге браниоца. Заправо, највећи део тих снага се сасређује у два до три рова где треба дати главни отпор (тј. на главном положају), док се остали мањи део распоређује у низу ровова по целој дубини овога појаса. Другим речима, у низу линија-ровова (за дивизију на дубини 6 и за корпус око 15 км) распоређене су све снаге и средства, тако да се у том оквиру изводи цео маневар како

¹⁾ Под појмом позициона одбрана подразумевам метод одбране који је усвојен у нашим правилима.

чисто одбранбеног, тако и активног дејства. У првим рововима, који чине обично и главни положај, налазе се јаче снаге које имају одлучујућу улогу, док се остале снаге постројавају по дубини у виду других ешелона (резерви), и то на одређеним отстојањима и у највећој мери са већ унапред одређеним задацима. Све су ове снаге намењене за активно или пасивно дејство не излазећи из оквира сплета самих ровова. Овде је фортификација такорећи приковала све снаге браниоца, а тиме и елементе маневра у једну позициону комбинацију, за коју се претпоставља да ће најбоље одговорити и омогућити наносење пораза нападачу. У овим условима маневар се готово искључиво своди на избор просторије која се најјаче уређује и поседа, док су постројавање борбеног поретка и механизам извођења одбране у основи увек врло слични. Овде фортификација у већој мери условљава тактику иако би требало да буде обротно. Тако је позициона одбрана, заснивајући своју снагу на ватри и фортификациском уређењу земљишта, готово на целој тактичкој дубини добила статички-позициони карактер, који је битно утицао и на улогу осталих елемената маневра.

Чиме се може објаснити чињеница да је савремено опремљени нападач у току задњег рата успевао релативно брзо да слама овакву позициону одбрану? Главни разлози за то су следећи:

1) Сам карактер позиционе одбране намеће пасивност и тактичко-фортификациску везаност браниоца за земљиште, препуштајући иницијативу нападачу. Због тога је маневар у позиционој одбрани добио шаблонски карактер. Тактички шаблон је омогућио да нападач готово увек сазна где су и у којим линијама ровова распоређене основне снаге браниоца и његове почесне резерве. То знатно помаже нападачу да сигурно изабере погодан правац за концентрацију надмоћних снага и средстава, способних да изврше пробој и овако солидне одбране.

2) Сплет ровова позиционе одбране само донекле омогућава измену почетног маневра, а онемогућава покрет основних браниоцевих снага, зато што су ове под надмоћном ватром приковане за ровове и везане борбом. Ровови нарочито онемогућавају покрет већих размера, тако да се за противнапад (јачих снага од пешадиске чете) мора изаћи ван рова.

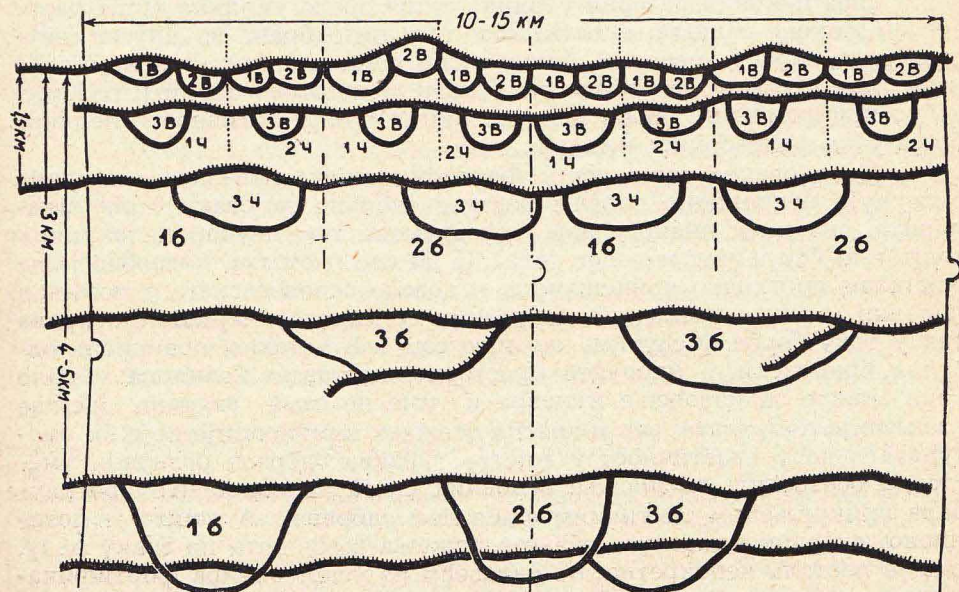
3) Да би се постигла жилава и упорна одбрана, снаге се ешелонирају по дубини одређеног одбранбеног појаса, тако да свака јединица, почев од пешадиске чете па до највиших оперативних тела, начелно издваја резерву (други ешелон) јачине до једне трећине снага. Тиме се целина одбране разлаже на низ одвојених група по фронту и дубини, које почесно дејствују баш зато што и временски и просторно остају одвојене, без обзира што се тежи да се одбранбеним маневром тактички повежу. Снаге се и на самом тежишту начелно деле у низ ешелона — резерви по дубини, које се одвојено постројавају и ангажују, тако да их нападач може тући по деловима. Иако се таквим расцепканим поретком браниоца у позиционој одбрани (са низом расутих делова по фронту и дубини) може обезбедити жилав отпор, ипак се не може зауставити и потући нападач који у току читавог

продирања обезбеђује вишеструку надмоћност и постепено али сигурно пробија и најдубље постројену одбрану.

4) Организација позиционе одбране начелно предвиђа постројавање главних снага и средстава у првих неколико ровова главног појаса (на дубини око 1—2 км). Тиме се на овом релативно плитком простору ствара најјача тактичко-фортификациска густина, на коме треба сломити нападача. Без обзира на фортификациску стабилност, оваквим се системом одбране браниочева главне снаге (иако слабије) излажу непосредном и једновременом удару знатно надмоћније ватре нападача, нарочито на правцу пробоја. На тај начин, нападач је у стању да још пре јуриша вишеструком ватром једновремено покрије целу тактичку дубину браниоца и да без великих напора и сопствених губитака разбије и поколеба одбрану и оних положаја који су фортификациски солидно организовани у пољским условима.

5) У позиционој одбрани се препоручује непрекидна активност низа резерви у виду противнапада, тј. сукцесивна дејства свих резерви, почев од четних па до корпусних. Њихово ангажовање је редовно временски и просторно толико предодређено да се она најчешће изводе аутоматски, тако да је то постао закон позиционе одбране. А да ли је у савременим условима и у којој мери могућа и корисна таква активност низа резерви, које су појединачно узев увек слабије од непосредно ангажованих снага нападача, и шта нам ова дејства у крајњој линији доносе?

Да би било јасније, овде ћу изнети како то изгледа у оквиру пешадиске дивизије (види шему 1). Она поседа простор ширине 10—15

Шема распореда пешад. дивизије у позиционој одбрани

и дубине око 6 км (I појас). Њене основне снаге (највећи део пешадиских батаљона) распоређују се на главном положају чија дубина износи око 1,5 км. На главном положају свака пешадиска чета прве линије има своју резерву (поседа други ров главног положаја), а батаљон исто тако резерву у трећем рову истог положаја. На дубини око 3 км од предњег краја постројава се пуковска, а затим на око 6 км дивизиска резерва, која се може делити и на два дела. Унутар ових положаја (ровова) I појаса распоређују се и остали елементи борбеног поретка пешадиских пукова и дивизије (ПТР, ПОЗ, тенковска резерва ДАГ, ПАГ и др.). Према томе, груба слика распореда једне пешадиске дивизије од 9 батаљона у позиционој одбрани изгледа овако: 4 пешадиска батаљона на главном положају, стим да се у прва два рова (на дубини око 200 м) налази свега осам чета, а четири чете у трећем рову на око 800—1.500 м; 2 пешадиска батаљона на дубини око 4 км у пуковским резервама и на дубини око 5 км 3 пешадиска батаљона као дивизиска резерва.

Иако ова начелна шема у конкретној примени може имати своје нијансе (на пример, на главном положају могу бити још јаче снаге), она ипак увек и у целини задржава све наведене битне карактеристике. Из изложеног се јасно види како просторна рашчлањеност и раздробљеност снага, везаних фортификациским организацијама позиционог система, условљава тактику почесног дејства. На тај начин, не само да део браниочевих снага на главном положају, који по начелима позиционе одбране треба да има решавајућу улогу, не износи ни половину укупних снага пешадиске дивизије, већ и ударна снага низа његових резерви утолико више опада уколико више расте степен њихове рашчлањености. Због тога ни одбрана из Другог светског рата, која је редовно почивала на овим принципима, најчешће није била у стању да озбиљније угрози, а поготово сломи и разбије, добро припремљени напад, и поред најпотпуније активности великог броја тако раздвојених резерви.

Иако оваква тактичка и фортификациска повезаност одбране омогућује непрекидно вођење жилаве одбране за сваку стопу земљишта, она ипак онемогућава једновремени противудар целокупних снага или бар њиховог већег дела. Да би ово постигао, потребно је да бранилац претходно концентрише и доведе основне снаге у повољан положај и однос према нападачу, чији се маневар најчешће открива тек у току борбе. Међутим, као што сам већ истакао, позициона одбрана временски, а нарочито просторно, поставља браниоца у врло уске оквире за извођење маневра и тиме не само спутава његове озбиљније подухвате, већ и знатно отежава комбинације које би омогућавале већу еластичност у дејству. Оваква одбрана развлачи уместо да обезбеђује груписање основних снага за наносење противудара прикупљеним тактичким ешеленом одбране. А пошто је позиционој одбрани наметнута обавеза држања земљишта по сваку цену, она је постала непокретна, не излазећи из уског оквира фортификациског шаблона. То је одбрани одузело виталност и озбиљнију способност за активна дејства, а главне браниочеве снаге изложило не-

посредном и веома моћном ватреном удару нападача. Према томе, оваква позициона одбрана, по моме мишљењу, не може остваривати циљеве који јој се постављају.

Једна варијанта одбране у савременим условима

Савремени услови чине да се у одбрани јасније и одређеније разликују *чисто одбранбени (више пасивни) период*, који је тесно везан за земљиште са кога ће се дејствовати, и *покретни-активни период* у коме ће други ешелон, који иначе начелно има активну улогу, активно дејствовати. У току првога периода, који обухвата борбу првог ешелона одбране, бранилац слаби и разбија нападача и истовремено групише своје основне снаге (активни ешелон) и доводи их у најповољнији положај према противнику. После чисто одбранбеног периода одбране у коме је нападач довољно ослабљен и тиме створена повољна ситуација, наступа други период у коме већ груписане главне снаге врше противудар у циљу постизања одлучног решења. На овај начин, уместо ешелонирања у виду почесних резерви, овде се истиче општа подела борбеног поретка тактичке одбране на два дела, при чему одређивање њиховог правилног односа чини један од битних услова за постизање успеха.

Оваква одбрана не трпи круту организацију са одређеним нормама, већ — с обзиром на конкретне услове, а нарочито знатну надмоћ нападача — тражи снажнији и делотворнији одбранбени маневар. Ради тога, она у првом реду захтева знатно већу просторију него што је предвиђено нормама позиционе одбране тактичких јединица. Фортификациско уређење земљишта и овде има велики значај, али оно не сме да одузме јединицама моћ и способност маневра, већ мора да буде средство за појачање те способности и стварање услова за активну функцију.

Уређење и дубина положаја на коме се изводи пасивни део одбране. Тактичка дубина претставља најбитнији део одбранбеног положаја, тј. онај део који се изграђује у виду непрекидног и најјаче поседнутог фронта, који нападач треба да пробија. Да би тактичка зона одбране испунила задатак који јој се поставља, требало би повећати њену досадашњу дубину и фортификациски (нарочито у ПТ смислу) уредити *више линија по дубини*²⁾. Пошто ће број линија, њихова улога и значај у свакој конкретној ситуацији бити различити, било би чак и штетно да свака од њих добије неко име, као например:

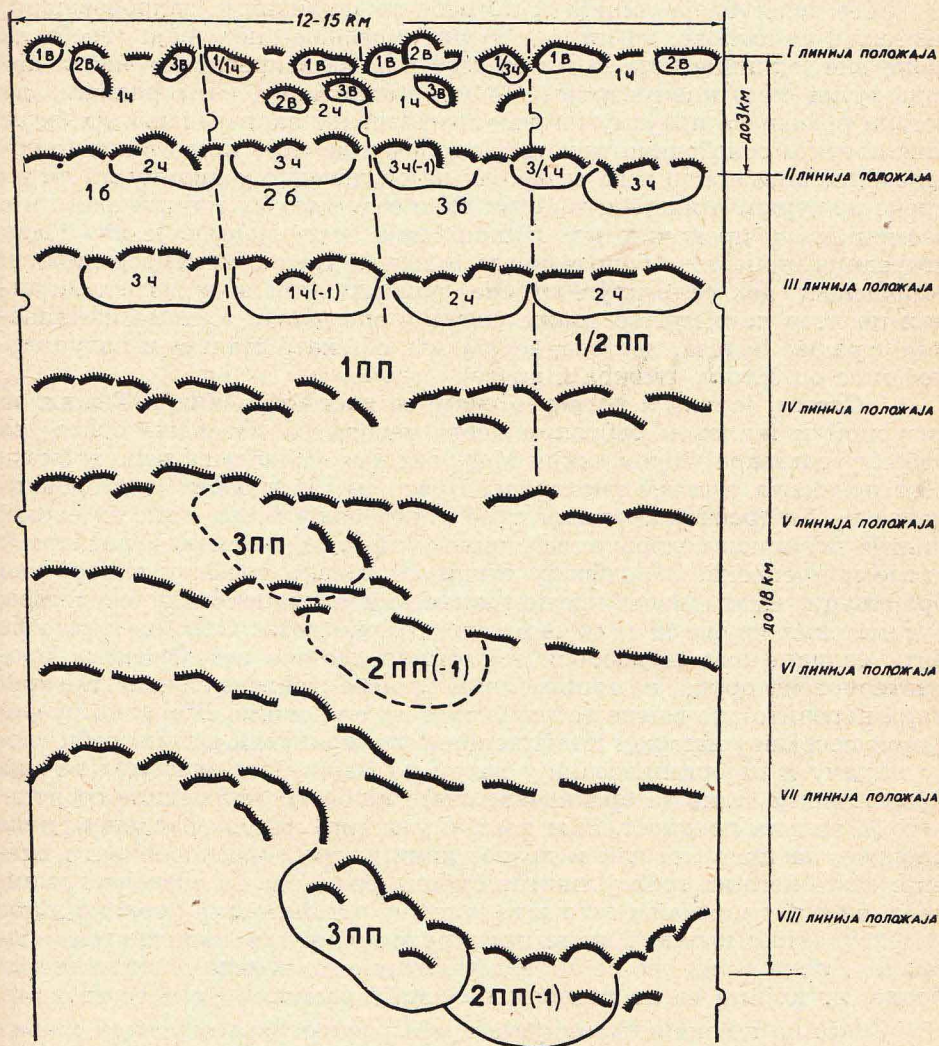
²⁾ Од линијом подразумевам релативно плитку површину земљишта на ширини одбранбеног фронта јединице, која се поседује и фортификациски уређује са циљем да се наносе што већи губици нападачу и слама његова ударна моћ. Поред тога, ове би линије служиле и као полазни положај за активна дејства браниоца. Њихово место треба да омогућава што боље ватрено и противтенковско дејство. Могу их благовремено уређивати саме јединице или уз помоћ становништва, стим што би степен уређености линија и њихова улога зависили од тога да ли на њима треба пружити већи или мањи отпор, као и од њихове погодности за одбрану. Њихово уређење треба вршити у виду отпорних тачака, првенствено према условима земљишта и снага које ће их поседати.

главна, резервна, међулинија и сл., или да се групишу у виду главних и других појасева. Што се тиче уређивања ових линија, по моме мишљењу, не би требало постављати неку кругу границу у погледу броја и величине отпорних тачака, броја ровова и степена њиховог уређења, већ то треба одређивати за сваки посебан случај, с обзиром на снаге које ће бранити поједине линије, затим на расположиво време, постављени циљ и услове земљишта. Природно је да ће бранилац тежити да што боље и потпуније уреди сваку линију и да доведе у склад све тактичке захтеве који му се могу поставити у датој ситуацији. Иако предње падине гребена и предња ивица насељеног места, речне обале, шуме, теснаца и др. пружају најбоље услове за дејство, ипак се оне не би смеле поседати у свакој ситуацији, јер бисмо се у противном унапред одрекли важног елемента у борби — изненађења. Зато се не смеју запостављати ни линије на изласку или позади села, на задњем нагибу, у средини теснаца, насељеног места, шуме и сл., пошто оне, иако на изглед немају добре услове дејства, омогућавају постизање изненађења и заклањају браничеве снаге од најјаче ватре нападача.

С обзиром на карактер и степен надмоћности нападача и на чињеницу да се одбрана нормално слаби проширивањем одбранбеног фронта и да се повећава њена снага повећањем дубине, важно је одредити на којој дубини треба ломити нападача да би му се умањила или одузела предност надмоћности. Конкретни услови, а нарочито однос снага и земљишта, условљавају приближне димензије простора на коме одређеним снагама треба изводити чисту (пасивну) одбрану. Тиме се унутар самог одбранбеног маневра одређује степен борбене упорности коју треба испољити, да би се постигла прекретница у односу снага и омогућило извођење успешног противудара који треба да донесе позитивно решење.

Да би успорио продирање савременог нападача, нанео му осетне губитке, и сломио његов елан, по моме мишљењу, бранилац треба да уреди већи број линија и на већој дубини и да организује масовно запречавање и јаку ПТ одбрану. Ово тим пре што је нападач у стању да једновремено прекрије надмоћном ватром плитку дубину тактичке одбране, без обзира колико је и како уређена, и да је затим релативно брзо пробије и избије у оперативну дубину. А како се има у виду да брзи пробој нападача кроз тактичку одбрану и јака плима оклопних јединица кроз створену брешу могу имати одлучујуће последице, онда је јасно *зашто савремена одбрана захтева већу дубину* од оне која је предвиђена нормама позиционе одоране. Иако је погрешно прецизирати неку нову норму, ипак се ради оријентације може дати само крајња граница дубине до које би нека одређена јединица имала довољну слободу за избор маневра који припрема. Тако, на пример, максимална граница дубине за дивизију могла би ићи до 18, а за корпус до 30 км. (Види шему бр. 2).

Може се поставити питање да ли се с обзиром на расположиве снаге и време може изградити толики број линија? Иако организација и уређивање положаја на већем простору неоспорно захтевају

Шема одбране пешад. дивизије по изложеној варијанти

веће напрезање, ипак укупна количина радова не мора бити већа од оне у позиционој одбрани. Прве три линије положаја уређивале би оне снаге које ће изводити пасивну одбрану, док би остале линије (по дубини) изграђивале снаге у резерви, које у извесној мери могу продужити извођење тих радова и у току борбе првог одбранбеног ешелона. Уређење положаја на линијама нормално би се изводило у групном систему са детаљно развијеним системом запречавања. Ту би у већој мери требало ангажовати и месно становништво, нарочито на линијама на већој дубини.

Због већег броја линија и потребе за појачаним запречавањем, поставља се питање: да ли целокупно уређење положаја треба да врше оне јединице које га и поседају или да запречавање као и до сада врши само инжињерија? По моме мишљењу, нема разлога да остали родови не преузму на себе и извршење запречавања, да би се инжињерија ослободила непотребних обавеза, које живе више инерцијом традиције, као и да се пешак не би доводио у дилему да ли да крене на јуриш и изврши задатак само зато што му инжињерац није разминирао и прокрчио пут. Инжињерија се ту појављује као један посредник више, и то баш тамо где је нужна што већа непосредност и ефикасност, док се, с друге стране, занемарује велики део специјалних послова који нужно траже стручну способност и снаге инжињерије (градња путева, мостова, аеродрома, објеката сталног и полусталног типа од бетона, гвозђа и друго).

Састав, јачина и распоред снага за поседање линија. Тежња за сигурном и жилавом одбраном често наводи на повећање снага за одбрану одговарајућих линија. Међутим, ово условљава веће губитке због повећања густине распореда. Повећање жилавости и упорности данас не би требало тражити само у повећању броја чета на свакој линији позиционе одбране, већ више у погодној размери и распореду ватре и препрека. За одбрану отпорних тачака треба, у односу на број људи, имати више противтенковских и запречних средстава, аутоматских оруђа са тенковима или самохоткама. Отпорне тачке ће бити солидне ако се добро и заклоњено поставе аутоматска и противтенковска оруђа, са минималним бројем стрелаца позади препрека, а нарочито ако се све то комбинује са тенковима. При тако разређеном поседању нападач ће најчешће бити принуђен да употреби своју најјачу и најорганизованiju ватру на мањи број отпорних тачака првих линија, тако да браниочеве снаге не би трпеле велике губитке, а то је велика предност. Због тога, и у оквиру чисто пасивног дела одбране, на првој па чак и другој линији, треба распоређивати слабије снаге него на трећој линији. Губици браниоца на следећим линијама, били би све мањи зато што нападана организација утолико више слаби уколико нападач више продире у дубину оваквог система одбране. Према томе, ово се знатно разликује од начела позиционе одбране, по којима се на главном положају распоређују најјаче снаге.

Снаге на појединим линијама треба распоређивати у виду мањих отпорних тачака (четних, водних, па и одељењских). За једну такву отпорну тачку могло би се одредити 1—3 пешадиска и 1—2 митраљеска одељења, 2—3 противтенковска оруђа, 2 тенка или СА (ако нема тенкова), ручна ПТ средства и друго. Ради избегавања већих губитака, у почетку напада (за време првог јуриша), тенкови би нормално улазили у састав отпорних тачака на другој или трећој линији, нарочито на тенкоопасним правцима. Овакав састав ће се редовно моћи остварити зато што на целој ширини фронта пешадиска дивизија може имати око 12 отпорних тачака на једној линији и што читава одбранбена зона редовно неће бити тенкопролазна. Састав отпорних тачака у првом реду зависи од земљишта и нападачевих снага, тако

да ће свака линија носити више противтенковски или противпешадски карактер. Овакав начелан састав отпорне тачке омогућава не само снажно ватрено дејство, већ и примену — мада ретко — ограничене активности и самосталних дејстава. Пошто би обезбедили повлачење на следећу линију, тенкови и самоходна оруђа из састава отпорне тачке мењали би своје ватрене положаје под заштитом артиљериске ватре и препрека на брањеној линији.

Прве три линије на којима се изводи пасивни део одбране нормално треба да поседају батаљони првог ешелона. Снаге на другој и трећој линији имале би задатак да најпре прихвате снаге са прве линије, а затим да продуже борбу на линијама које поседају. Да би се избегли већи губици услед густог поседања, ширина фронта батаљона треба да буде већа и да начелно износи до 3 км. У овим границама батаљон би се распоређивао у виду одвојених, обично водних отпорних тачака, или у четне рејоне и батаљонске чворове одбране, ако би изузетна потреба налагала гушће груписање.

Важнијим правцима треба обраћати посебну пажњу — не толико бројем снага, колико ојачавањем и солиднијим уређењем и запречавањем отпорних тачака, поседањем и бољим уређењем по дубини. Према томе, фронт батаљона може се сузити да би се добила већа дубина, али он може остати исти или се проширити на рачун међупростора који не треба да пређу границу која се може тући пешадиском ватром. Разређен распоред снага на предњим линијама може се увек обезбедити погодном комбинацијом отпорних тачака разне густине поседања са непосредним међупросторима, што, са друге стране, омогућава да се јаке снаге могу извући за резерву (други ешелон), а да се при томе задрже исте норме у ширини одбранбеног фронта који предвиђа позициона одбрана.

Према изнетом, једна пешадиска дивизија са 5 батаљона у првој линији може бранити зону ширине 15 км (5 батаљона сваки по око 3 км), док у позиционој одбрани, према постојећим нормама, та ширина за дивизију износи 12 км, што значи да у нашем случају можемо ићи још даље у ојачавању активног ешелона. Наиме, у прву линију можемо одредити само 4 батаљона (4 бат. $\times$ 3 км = 12 км), тако да нам у другом ешелону остане 5 батаљона, што је од великог значаја за одбрану којој се поставља решавајући задатак. Ако се посматра тактичка одбрана дивизија првог ешелона корпуса које су распоређене у линији, онда се може видети како ту постоје још веће могућности за обезбеђење јаких снага за извођење активног дела одбране. А ако се овај део одбране упореди са позиционом одбраном и њеним нормама, видеће се да се јачина снага које поседају прве три линије и које треба да пруже непосредан отпор нападачу не разликује од јачине снага које се у позиционој одбрани предвиђају за главни положај. Пошто се према начелима позиционе одбране у резервама свих степена задржава око једна трећина снага, то би у оквиру пешадиске дивизије од укупно 9 батаљона свега 4 батаљона бранила главни положај и то на дубини од 1,5 км (види шему бр. 1). Напротив, однос снага у систему одбране који предлажем у овом чланку износио

би $1/2$ до $2/3$ у корист активног ешелона, тако да би на прве три линије одбране одмах било распоређено 3—4,5 батаљона, тј. исте снаге које су потребне за главни положај позиционе одбране у нормалним условима (види шему бр. 2). Према томе, ако бисмо јачину положаја мерили и јачином снага које га поседују, видело би се да би за савлађивање отпора и пробијање положаја прве три линије нападач морао да ангажује исте снаге као и за савлађивање отпорних тачака главног положаја позиционе одбране. Поред тога, улога и задатак ових линија је сасвим другачија од главног положаја и снага које га бране у позиционој одбрани.

Извођење одбране. Због велике дубине одбране бранилац може у извесним повољним случајевима обманути нападача о свом предњем крају. Ако успе да благовремено открије почетак напада, он може напустити једну до две линије и на њима оставити само мање делове (у виду ВО), тако да нападач сручи своју најјачу ватру баш на те испразњене линије и да потом изврши удар у празно. Већи број линија по дубини одбране даје више могућности да се ова обмана оствари, мада се сам почетак напада ређе може открити. Померање на неку од следећих линија по дубини може се лакше и брже извести него у позиционој одбрани, јер то померање не повлачи за собом и померање низа ешелонираних резерви и израду нових положаја. А пошто ће нападач често бити у стању да открије овакав поступак браниоца, поготову ако га буде често примећивао, треба правилно оценити моменат када оваква мера може бити успешна.

После завршене артиљериске припреме, снаге које су одређене за извођење пасивног дела одбране одбијају јуриш пешадије и тенкова. Оне са уређених линија, почев са отстојања успешног дејства, ломе и уништавају нападача свим расположивим средствима, пружајући отпор начелно све дотле док се препреке испред положаја налазе у њиховим рукама. Када нападачеве снаге, наиласком на систем препрека, буду приморане да се деле на онолики број уских пролаза колико су их направиле, наступа најповољнији моменат за отварање најјаче браниочеве ватре као и за доношење губитака нападачу. А добро постављен и усклађен систем препрека и ватре омогућава и овим браниочевим снагама да сачекају напад и јуриш знатно надмоћнијег нападача и да се уз прихват благовремено повуку на следећу линију. Ако се има у виду да је нападач с тешком муком успевао да направи довољан број пролаза у препрекама и колико је времена потребно да једна чета прође кроз један тако узан пролаз, чак и без ватреног дејства којим се брани та препрека, онда се јасно види важност овога момента за браниоца. Када први нападачеви делови савладају препреке и почну упадати у ровове прве линије, силаина удара његовог нападачног ешелона је још слаба пошто му снага у овом моменту доста споро нараста, тако да и браниочеве снаге могу дуже да пружају отпор на свакој линији и да се без ризика повуку на следећи положај, нарочито онда када су повољни услови земљишта за извлачење. Према томе, браниочеве снаге у овом периоду одбране могу дејствовати и уништавати нападача на свакој линији, све док

нападач не савлада препреке и док његови први делови не почну ускакати у положај прве линије. Но, ипак, овај моменат треба одређивати на основу конкретне ситуације за сваки посебан случај.

Снаге батаљона у првом ешелону, које бране следећу линију, чајпре врше прихват, а затим продужавају борбу као и на првој линији. Део снага (начелно од оних које се повлаче) благовремено се упућује на следећу линију која још није поседнута, с тим да се овакав механизам извођења продужава на целој дубини, на којој је предвиђена борба у овом периоду одбране. Док се води борба за прве линије, снаге у дубини и даље врше уређење положаја, а нарочито допуњују систем запречавања, и то с обзиром на потребе које се намећу откривањем праваца наступања нападача. На овај начин, нападач се ломи и слаби, а у исто време се припремају и повољни услови за извођење противудара.

С обзиром на улогу, задатак и јачину снага које изводе пасивну одбрану не би било корисно да се од њих тражи нека стална офанзивност у виду противнапада и других активних радњи, тим пре што ни јачина ни састав нападача неће пружати повољнију прилику за то. А у савременим условима ни почесне резерве позиционе одбране често немају услова за успешно извођење сталних активних дејстава (изузев заседа које и убудуће треба редовно примењивати). Према томе, захтевање сталне активности, нарочито од почесних делова, како се то често чини, може бити веома штетно. То би доводило до јачања свих почесних резерви по дубини позиционе одбране (на око $1/3$) и знатног слабљења опште резерве тако да ни њени резултати не би могли изаћи из оквира почесног деловања.

Посматрано у целини, у овом периоду одбране снаге комбинују ватру и покрет у одређеним границама простора и стварају услове за одлучан противудар. Примена оваквог пасивног метода овде има велики значај, јер се користе све позитивне стране чисте одбране, што је неопходно за стварање услова за противудар и успешно решење. Супротно томе у позиционој одбрани се начелно предвиђа употреба пуковских и дивизиских резерви на главном положају (прва три рова), тј. у оном периоду када ватрени систем нападача још није нарушен, када његова основна организација за напад није још поремећена и када је нападач тек почео да осећа ударце, заправо у почетку самог напада. То значи да бранилац, у тако неповољним условима, доводи своје резерве на полазни положај и врши кратку припрему противнапада. Због тога, по моме мишљењу, у данашњим условима би много боље одговарао начин одбране који сам изнео. И у овом случају ће нападач успети да овлада већим делом линија — положаја у зони браниочеве одбране, али ће бранилац при томе ломити и слабити нападача до такве мере која ће у односу на целокупну ситуацију значити прекретну тачку и омогућити противудар и преузимање иницијативе од стране активног браниошевог ешелона.

Одређивањем мањег дела снага за извођење чисте одбране ослобађа се већи део за главнину, која се извлачи на већу дубину — у активни (други) ешелон. Тиме се у исто време задовољава начело

концентрације, тј. стварање што јачих снага на месту за извођење решавајућег удара. Укидањем низа почесних резерви дивизија добија активни ешелон од 4—5 батаљона, тј. око половину укупних снага, а повећањем дубине и извлачењем тако јаких снага за противудар повећава се снага маневра и одбрана добија активнију улогу. Ако се дивизије првог ешелона корпуса у одбрани налазе у линији, онда се однос између активног и чисто одбранбеног ешелона и даље пење у корист активног ешелона.

У периоду извођења пасивне одбране на предњим линијама, снаге другог ешелона се прикупљају у одговарајући рејон одакле ће извршити противудар. А с обзиром на дубину одбранбене зоне дивизије (до 18 км) и извођење одбране на већем броју линија постоје веће могућности за избор места, времена и начина употребе овог ешелона, као и за усклађивање његових дејстава и модификацију предвиђеног маневра према стварном развоју ситуације.

Имајући у виду већу дубину, а тиме и дуже трајање саме одбране, противудар се не мора увек најпре извршити против главних нападачевих снага. Користећи дејство по унутрашњим правцима и у складу са ситуацијом могу се у првом периоду тући његове помоћне снаге и тиме, више посредно, створити предуслови за разбијање главних снага. Овакав начин употребе активног ешелона нарочито ће доћи у обзир ако су одбранбена дејства уже и непосредније повезана у јединствен маневар тактичке одбране као целине. Зато ће и примена оваквог маневра бити чешћа у оквиру корпуса.

У противудару начелно треба ангажовати све способне снаге и средства браниоца и највеће напоре усмерити на правцу дејства активног ешелона. Најповољнији моменат за противудар наступа онда када се осети замореност нападачевих трупа и када буду утрошене његове резерве. То треба да буде силовити налет, који неће дати времена нападачу да се снађе и предузме неке озбиљније противмере. Противударом активног ешелона завршава се одбранбени бој да би се после тога приступило поновној организацији одбране у новим условима или према ситуацији (само у оперативном оквиру) и свежим резервама прешло у противофанзиву. Увођење свежих резерви са даљим оперативним циљевима означава и границу између ова два периода борбе. Ако противудар не би успео, и ако би нападач наставио даље надирање, бранилац би био принуђен да примени нови маневар, и то најчешће поседањем најближих и најпогоднијих линија, на којима треба да обезбеди припрему противудара претпостављене команде или организацију нове одбране.

Одбрана 7 дивизије на простору Горњи Вакуф — Макљен, између Радуше и Вранице, у току Четврте непријатељске офанзиве, претставља поучан пример, нарочито у погледу метода извођења. Ова је дивизија пуних 12 дана водила чисту одбрану на дубини од 20 км, на којој је ломила непријатеља и наносила му велике губитке. А када је нападач избио пред наше задње положаје ка Прозору, Врховни штаб је извео општи противудар, потукао непријатеља и обезбедио

извршење основног задатка главне групације — форсирање Неретве и преношење операција у Црну Гору и Херцеговину.

Као што се види, изложени начин одбране битно се разликује од позиционе одбране, како по начину извођења, тако и по могућностима одбранбеног маневра. Пре свега, овде се укидају почесне резерве, које се у позиционој одбрани ешелонирају по дубини главног појаса одбране и уместо њих ствара и на већу дубину извлачи јак други ешелон који ће бити свеж и способан за извршење снажног противудара, пошто се за њега одређује половина или више од половине укупних браниочевих снага. Одбраном на већој дубини ремети се почетна организација и компактност нападача, наносе му се губици и на време се открива правац његовог главног удара, тако да бранилац може благовремено прилагодити свој маневар, тим пре што довољна дубина и распоред снага на њој обезбеђују време и простор за слободније комбиновање и примену тог маневра у далеко повољнијим околностима и што сами команданти, у таквим условима, у пуној мери могу испољити своје способности и вештину. Најзад, оваквим се начином одбране главне браниоачеве снаге извлаче испод уништавајуће ватре нападача.

„MALA VOJNA BIBLIOTEKA“

OPERACIJE U JUŽNOJ ITALIJI

U PREVODU MAJORA TOME LINARE

Knjigu je izdao Vojnoistoriski institut Armije SAD, a obrađuje operacije Amerikanaca kod Salerna, Volturna i na „Zimskoj liniji“.

KNJIGA JE ŠTAMPANA LATINICOM — CENA 240 DIN.